

SEPTILINE ARTRIIT

ehk õnnetus, millest iga hobuseomanik peaks teadlik olema

Septiline artriit ehk bakterite poolt põhjustatud liigesepõletik on haigus, millest paljud hobuinimesed pole kahjuks kuulnudki ega oska seda karta. Samas on tegemist samaväärse või isegi suurema hädaolukorraga kui tiirud.

TEKST JA FOTOD: TRIIN TOHVER

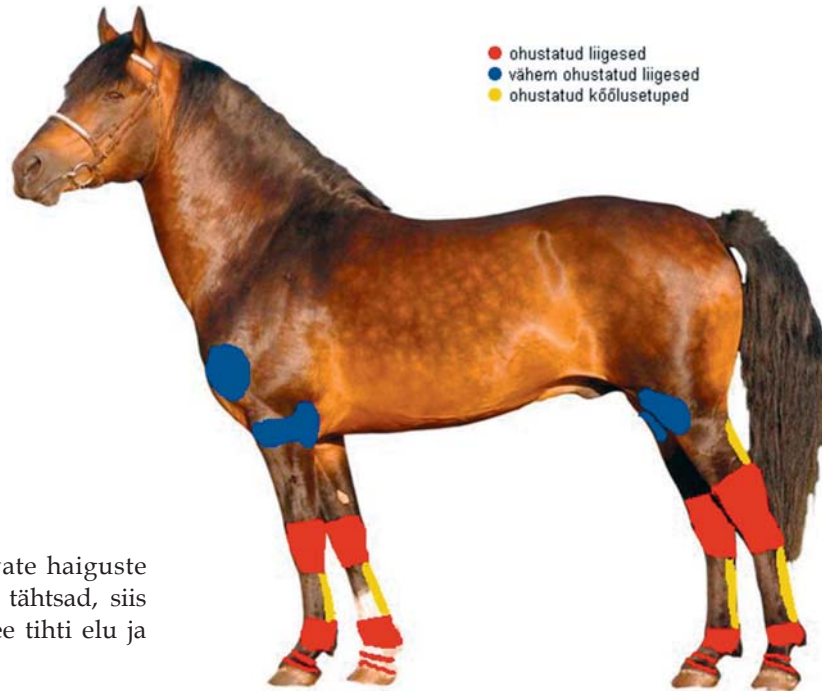
Kui kõigi meie hobuseid puudutavate haiguste puhul on varajane diagnoos ja ravi tähtsad, siis septilise liigesepõletiku puhul on see tihti elu ja surma küsimus.

Põhjused

Kõige sagedamini satuvad bakterid liigestesse välise trauma tagajärjel. Kuna paljusid liigeseid kaitsevad ainult sidemed ja nahk, siis võib ka kõige tühisemana näiv vigastus osutuda ohtlikuks. Piisab vaid torkest randme piirkonda, et bakterid pääseksid liigestesse.

Iga liigesesüst või operatsioon (näiteks artroskoopia) võib põhjustada septilist põletikku. Kuigi kõik sellised protseduurid viiakse alati läbi võimalikult steriilistes tingimustes, pole riski võimalik täielikult välistada. Ka kõige põhjalikum puhastamine jätab naha pinnale teatud hulga baktereid, mis „halva õnne“ korral võivad sattuda koos nõelaga liigestesse ja põhjustada seal põletiku. Siinkohal pean kinnitama, et seda juhtub siiski äärmiselt harva. Paljud hobusearstid saavad ka pärast 50-aastast töötamist ja sagedast liigete süstimist öelda, et nendel pole kunagi selliseid probleeme tekkinud.

Haiged varsad kannatavad üsna sageli septilise artriidi käes, mil bakterid on liigestesse jõudnud vere kaudu (hematoloogiline infektsioon). Kuigi ka varssade septiline artriit on väga tõsine haigus, jätan ma selle siinkohal käsitlemata. Kindlasti vääriks see teema eraldi pikka artiklit.

● ohustatud liigesed
● vähem ohustatud liigesed
● ohustatud kõõlusetuped

Hobuse liigesed ja kõõlusetuped. Kõige traumaaltimad liigesed on märgistatud punasega (kabi, piire, sõrgats, ranne, kand), vähem ohustatud liigesed sinisega (õlg, küünar, põlv) ja septilise põletiku aldis kõõlusetuped kollasega.

Kliinilised sümptomid

Septilise artriidi ja käesoleva artikli paremaks mõistmiseks on vaja teada, kus asuvad hobuse liigesed.

Kuklast sabani on hobustel kümneid, kui mitte sadu liigeseid, millest ainult mõned, nn liikuvad liigesed koosnevad kapslist, sidemetest ja sünooviumist (liigesevedelikust). 99% juhtudest tekib põletik liikuvates jalaliigestes, millest omakorda mõned on rohkem ohustatud kui teised. Õlg ja küünarnukk on kaitstud tugevate lihaste poolt, samas kui sõrgats, kand ja põlv asuvad vahetult naha all ja on tunduvalt kergemini ligipääsetavad.

Septilise artriidi kaksikvend on septiline tendosünooviit ehk kõõlusetupe bakteriaalne põletik. Need on kaks peaaegu identset haigust, mis tabanduvad erinevaid sünooviumiga täidetud struktuure kehas. Et juttu mitte liiga keeruliseks ajada, keskendun ainult septilisele artriidile. Lugeja võiks siiski meeles pidada, et kõõlusetupe septiline põletik on niisama ohtlik ja tõsine seisund, kui seda on

Haav hobuse tagumisel jalal, mis ulatub nii sõrgatsilliigesesse kui ka painutajakõõlusesse.

septiline artriit liigeses.

Kõige tüüpilisemad liigesepõletiku tunnused on kuumus liigeses, turse ja tugev longe. 95% haigestunud hobustest toetavad jalga maha vaid väga vastumeelselt ja põletikuline liiges on turses ja kuumav. Kahjuks on olemas aga ka need 5%, kes vaid kergelt lonkavad, kusjuures liigesed on veidi turses. Alati on aga targem lähtuda seisukohast, et just minu hobune kuulub nende viie hulka sajast, kelle sümptomid on näiliselt vähemärgatavad. Seda päris mitmel põhjusel, millest natuke hiljem.

Iga vigastus, suur või väike, vajab lähemat uurimist. Sama oluline kui haava väljanägemine, on selle asukoht. Piirdeliigese torkehaav võib tunduda tühisena, kuid taolise trauma tagajärjed võivad olla tunduvalt kurjakuulutamavamad kui suurel löikehaaval õlalihases.

Samad sümptomid, kuid tihti kergemal kujul, esinevad ka mitteseptilise liigesepõletiku korral. Kuigi liigesepõletikku esineb sageli ning kaugeltki mitte alati pole tegemist septilise artriidiga, tuleb siiski arvestada ka halvemaga. Kuna kahe liigesehaiguse prognoos erineb nagu öö ja päev, on soovitatav lähtuda hullemast ja mitte pikalt iseeneslikku paranemist ootama jääda.

Kas mu hobuse liiges on ohus?

Seda, kas bakterid on pääsenud liigesesse või mitte, saab kindlaks teha ainult veterinaar. Väljaarvatud juhul, kui vigastus on liigese täielikult paljastanud, mida juhtub õnneks väga harva. Enne loomaarsti kutsumist võiks iga omanik proovida vastata paarile küsimusele:

Kas mu hobuse liiges on septiline?

1. Kas liiges on tugevalt turses?
2. Kas hobune lonkab?
3. Kas liiges on kuum?
4. Kas eelnevalt on liigest süstitud?
5. Haava puhul:
 - a. Kus haav asub?
 - b. Kui sügav on haav?
 - c. Milline on haavast tulev eritis?

Kui neile küsimustele vastates tekib vähimigi kahtlus, et mõni liiges võib olla septiline (st bakterid on sattunud liigesesse), tuleks kindlasti helistada loomaarstile, kasvõi ainult nõu küsimiseks.

Septiline artriit on üks väheseid haiguseid, mille puhul varajane ravi parandab tulemust pea poole võrra. Teisiti öeldes – hilinevad ravi võib sageli tähendada hobuse kaotust.

Veterinaar saab läbi viia paar testi, tuvas-tamaks, kas liiges on ohus või mitte. Esiteks saab ta võtta liigesevedeliku proovi, mida uuritakse nii palja silmaga koha peal kui ka laboris mikroskoobi all.

Arst võib süstida liigesesse steriilset lahust, et näha, kas vedelik kahtlusalusest haavast uuesti väljub. See on suhteliselt lihtne ja kindel test määramaks, kas haav ulatub liigesesse või mitte. Paraku tuleb ette juhuseid, mil ka veterinaar pole 100% kindel, kas bakterid on jõudnud liigesesse või mitte. Kui loomaarstil on vähimigi kahtlus, et liiges on septiline, alustatakse koheselt ravi, et ennetada võimalikke kohutavaid tagajärgi.

Haav hobuse tagumisel jalal, mis ulatub sõrgatsilliigesesse.

Kaugelearenenud staadiumis septiline kannaliiges.

Tagajärjed

Terve hobuse liigesed on steriilsed, neil puudub igasugune side välismaailmaga. Mõnes mõttes on nad nagu vaakumpakendid, mille avanedes kogu nende sees valitsenud keskkond kokku variseb.

Kui mustus ja bakterid satuvad liigesesse, hakkavad keharakud koheselt nende vastu võitlema. Vähesel saastatuse korral saab see kehasisene kaitsesüsteem sissetungijatest ise jagu, aga enamasti jääb sellest väheks.

Lisaks bakteritele hakkavad nn kaitserakud (leukotsüüdid) ja nende poolt toodetud põletikku põhjustavad ained (tsütokiinid jt) hävitama ka liigesesiseseid struktuure. Juba 12 tundi peale esimeste bakterite sissetungi on tsütokiinid jõudnud kahjustada liigesekõhre. Mida aeg edasi, seda suurem osa liigesest kannatada saab, kuni selleni, et kogu luud kattev kõhr hävineb ja põletik hakkab ründama luid. Kahjuks pole kaduma läinud kõhre enam võimalik taastada, ka mitte kõige kallimate ega uusimate ravimitega. Kui põletik on jõudnud luudeni on hobuse päästmine võimatu.

Peale kahjulike põletikuliste ainete hakkab liiges tootma proteiini nimega fibriin, mis võib põhjustada liigesesiseseid kleepumisi. Pealegi pakub fibriin bakteritele head varjupaika ja muudab nendest lahtisaamise veelgi keerulisemaks. Esimesed märgid fibriini moodustumisest ilmuvad septilisse liigesesse juba pärast esimest 12 tundi.

Ravi

Septilise artriidi ravi on keeruline ja pikk protsess ning korralikult teostatav vaid kliinikus.

Hobuseomanik peab teadma, et ravi alustamine esimese 12 tunni jooksul on äärmiselt oluline. Esiteks – siis pole liigesekõhr veel kahjustunud, ja teiseks – bakteritest vabanemine on tunduvalt kergem, kuna fibriin pole veel moodustunud. Tänu sellele on ravi kestvus lühem ja tõenäosus, et hobune on tulevikus lonkevaba, tunduvalt suurem.

Septilise artriidi ravi koosneb kolmest komponendist: liigese loputus, antibiootikumide ja põletikuvastaste ravimite manustamine. Mida varajam ja efektiivsem on loputus, seda väiksem on kahjustuste hulk liigeses. Kõige parema tulemuse annab loputus artroskoobi abil, kusjuures hobune peab olema üldnarkoosis.

Sama protseduur seisval hobusel, kasutades ainult nõelu, on küll võimalik, kuid tulemused on tunduvalt ebamäärasemad. Loputus ilma tugevate antibiootikumideta (nii otse liigesesse kui ka süsteemselt veeni) ja põletikuvastaste rohtudeta toob sama vähe edu kui antibiootikumide kuur ilma eelneva loputuseta.

Prognosis

Tänu uute ravimeetodite kasutuselevõtule viimase kümne aasta jooksul on septilise artriidi prognoos tunduvalt paranenud. Sellest hoolimata näitavad teaduslikud uuringud, et ka õigesti ravitud hobustest ligikaudu 20-40% jääb tulevikus krooniliselt lonkama. Ligikaudu 10% hobustest tuleb erinevatel põhjustel magama panna.

Septilise artriidi puhul on positiivne see, et need protsendid on paljuski hobuseomaniku enda teha. Haiguse varajane äratundmine ja hobuse kiire ravile viimine tagab teadlikule omanikule suurel hulgal juhtudest edu. Liiga pikk ootamine ja ravi hiline alustamine võivad tähendada lõppu hobuse sportlikule karjäärile või hüvastijätku armastatud lemmikuga.

Iga hobuseomaniku unistus on, et tema hobune ennast kunagi ei vigastaks ega haigestuks. Kahjuks on see unistus, mis harva täitub. Haigused ja vigastused on juba kord osa ühe tubli hobuse elust. Samasugune osa ühe hea hobuseomaniku elust peaks seega olema võimalike vigastuste ja haiguste õigeaegne märkamine, nende ennetamine ja vajadusel ravil vastavalt veterinaari näpunäidetele.